

Коток І. А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультет податкової справи, обліку та аудиту
Терешко І. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультет податкової справи, обліку та аудиту
Науковий керівник: Теліщук М. М.,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД КРИЗИ

У контексті сучасних соціально-економічних трансформацій, що супроводжуються частими кризовими коливаннями, економічна поведінка малих підприємств набуває особливої динаміки та залежить від їхньої здатності адаптуватися до нестабільного середовища. На відміну від великих корпорацій, малі підприємства позбавлені системної фінансової підтримки та резервів, що робить їх особливо вразливими до внутрішніх і зовнішніх викликів. У період кризи така поведінка визначається реактивною адаптацією до змін ринкової кон'юнктури, раціоналізацією витрат, гнучким ресурсним менеджментом та пошуком нових стратегічних орієнтирів [1].

В економічній літературі під кризою розуміють порушення рівноваги в соціально-економічній системі, викликане накопиченням суперечностей між функціонуванням і розвитком підприємства. У малих суб'єктів господарювання такі суперечності виявляються через різке зниження обсягів реалізації продукції, обмеження доступу до фінансування, порушення платоспроможності, втрату клієнтської бази або ринкових позицій. За даними антикризового менеджменту, основними ознаками настання кризи є зростання операційних витрат на тлі зниження прибутковості, порушення обіговості капіталу, накопичення боргових зобов'язань та інертність управлінських рішень [2].

Типовою рисою поведінки малих підприємств у період кризи є схильність до короткострокової тактики виживання: відмова від інвестиційної активності, скорочення витрат, мінімізація ризикованих операцій, звуження ринкової присутності. Ця тактика зумовлена прагненням уникнути банкрутства, що зазвичай має незворотні наслідки для малого бізнесу. Водночас така модель поведінки часто супроводжується ефектом уповільнення розвитку і втрати довгострокової конкурентоспроможності. У період глибоких криз малі підприємства або

переходять у латентний режим діяльності (часткова зупинка операцій, переорієнтація на інші сегменти), або змушені радикально трансформувати бізнес-модель.

У межах життєвого циклу підприємства криза зазвичай виникає на етапах зрілості або старіння, коли втрачається гнучкість управлінської системи та зменшується інноваційна активність. Для малих підприємств, у яких структура управління часто неформалізована, а виробничі потужності обмежені, стратегічне планування поступається місцем ситуативним рішенням. Як наслідок, в умовах ринкової турбулентності такі підприємства не мають достатнього запасу стійкості, щоб подолати циклічні спади без зовнішньої допомоги [3].

Однак специфіка малих підприємств полягає також у високій адаптивності. Наявність горизонтальних управлінських зв'язків, мобільність персоналу, гнучкість бізнес-процесів дозволяє швидко впроваджувати антикризові заходи. Найефективнішими серед них є: оптимізація витратної частини бюджету, перехід на цифрові інструменти просування та продажів, диверсифікація продукції, формування партнерських коаліцій та локалізація ланцюгів постачання. Часто малі підприємства змушені тимчасово змінювати галузеву приналежність, реагуючи на поточний попит, що є проявом активної адаптації [4].

Антикризові стратегії малих підприємств у період економічної нестабільності подані в таблиці 1.

Таблиця 1 - Антикризові стратегії малих підприємств у період економічної нестабільності

Напрямок антикризової стратегії	Конкретні заходи	Очікуваний результат
Оптимізація витрат	Перегляд постійних витрат, зменшення офлайн-операцій, аутсорсинг функцій	Зниження навантаження на бюджет, підвищення ліквідності
Цифровізація бізнес-процесів	Впровадження онлайн-торгівлі, CRM, цифрових каналів просування	Підвищення доступності товарів/послуг, розширення клієнтської бази
Диверсифікація	Запуск нових продуктів, освоєння суміжних ринків	Зниження залежності від одного джерела доходу
Партнерство та кооперація	Спільні ініціативи з іншими МСП, створення об'єднань, бартерні схеми	Посилення ресурсної бази, підвищення стійкості до шоків
Фінансова гнучкість	Альтернативне фінансування: краудфандинг, факторинг, відстрочки платежів	Забезпечення обігового капіталу в умовах кредитного дефіциту

Джерело: [5]

У межах антикризового управління важливе місце займає діагностика кризових станів. Малі підприємства найчастіше потрапляють у зону ризику на етапі кризи платоспроможності, коли дефіцит грошових ресурсів унеможлиблює виконання фінансових зобов'язань. У таких умовах вирішальне значення мають оперативність у прийнятті управлінських рішень та залучення альтернативного фінансування. Оскільки доступ до банківських кредитів у період кризи суттєво обмежений, підприємства звертаються до небанківських інструментів – факторинг, краудфандинг, відстрочка платежів, співпраця з інвесторами на умовах розділення ризиків [6].

Водночас ефективна економічна поведінка малих підприємств у кризових умовах повинна ґрунтуватися не лише на короткотермінових реакціях, а й на стратегічному переосмисленні моделі ведення бізнесу. Це включає перехід до стійкого розвитку, формування антикризових сценаріїв, розширення цифрової трансформації, підвищення фінансової грамотності керівництва та впровадження елементів ризик-менеджменту. Підприємства, які інтегрують ці інструменти у свою діяльність, мають вищі шанси не лише на виживання, а й на посткризове зростання [7].

Підсумовуючи, слід наголосити, що економічна поведінка малих підприємств у період кризи є багатофакторним процесом, який поєднує в собі елементи адаптації, ризик-нейтралізації та інноваційного пошуку. Ефективність цієї поведінки залежить від рівня управлінської культури, здатності до стратегічного мислення та доступу до ресурсної підтримки. Тому розроблення адресних механізмів підтримки малих підприємств у кризовий період повинно бути одним із пріоритетів державної політики економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Bandura, R. & McLean, M. Supporting Small- and Medium-Sized Enterprises for Ukraine's Recovery and Reconstruction. Center for Strategic and International Studies (CSIS), July 2023. <https://www.csis.org>.

2. Олешко А.А. Зовнішньоекономічна діяльність малих і середніх підприємств в умовах сучасних викликів. *Наукові перспективи*. 2024. № 10 (52). С. 648 – 659.

3. Гарафонова О.І., Бабіч О.О., Возний Д.С. Функціональний зміст та особливості антикризового управління бізнес-організаціями в українських реаліях. *Economic Synergy*. 2023. № 4. С. 37–52.

4. Федик О. Особливості антикризового управління підприємством. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія Економіка АПК*. 2023. № 30. С. 130–133.

5. Беспавлий Є.М. Стратегія малого бізнесу, її роль, особливості та відмінності. 2018. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/17.pdf>.

6. Поворознюк І.М., Будзінський, В.І. Формування програм антикризового управління на підприємствах індустрії гостинності під час криз. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-80>.

7. Богуславська С., Білоус С., Дяк В. Стратегії антикризового управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-17>.

Кучмійова Т. С.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Тіхонова В. О.,

здобувачка вищої освіти 3 курсу
обліково-фінансового факультету
спеціальності 071 Облік і оподаткування
Миколаївського національного аграрного університету
м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВИХ ТА БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ

Блокчейн є перспективною базовою технологією з великим потенціалом застосування в фінансовому секторі. З одного боку, банківська індустрія стикається з наслідками лібералізації процентних ставок і зниженням прибутковості через зменшення ставок. З іншого боку, на її розвиток впливають економічні зміни, зростання інтернету та фінансові інновації. Фінансовий сектор потребує термінових змін і шукає нові способи для досягнення зростання. У цьому контексті блокчейн здатен революціонізувати технології, які лежать в основі платіжних, клірингових і кредитних систем, модернізуючи і трансформуючи їх. Ключовою характеристикою блокчейна є використання алгоритмів програмного обчислення, що виключають стороннє втручання та мінімізують вплив людського фактору на прийняття рішень системою. У зв'язку з цим важливо дослідити, як провідні компанії та розвинені країни вже впроваджують цю технологію.

Все частіше в обговореннях серед працездатного населення світу можна почути терміни «блокчейн», «криптовалюта» та «смарт-контракти». Однак не всі країни готові впроваджувати ці технології у роботу компаній чи державних структур. Лише найбільш розвинені держави намагаються інтегрувати блокчейн у свої фінансові та бізнес-процеси. Технологія